

ทศนะว่าด้วย ค่านิยมเกี่ยวกับช้าง

คำว่า “หิมพานต์” “สังข์” ระยะเวลา และสมุนไพรมะ

โดย

คุณอาตม ศิโรศิริ" <aa-tom@thaimail.com

คุณอาตม: เรียนอาจารย์ชัยยงค์ ผมเชื่อว่าพระพุทธศาสนา กำเนิดขึ้นในแถบสุวรรณภูมิครับ ไม่ใช่ที่อินเดียแน่นอน เพียงแต่ว่าการจะหาหลักฐานมาหักล้าง ลบล้างความเชื่อของคนหมู่มากเหล่านั้นนั้น ค่อนข้างจะลำบากสักหน่อยนะครับ แต่อย่างไรก็ตามผมก็จะเป็นอีกคนหนึ่งที่จะพยายามช่วยอาจารย์หาหลักฐาน ข้อมูล มาเพื่อพิสูจน์ความจริงข้อนี้ครับ สักวันในอีกไม่นาน ความจริงต้องปรากฏแน่นอนครับ

เกี่ยวกับช้าง

เกี่ยวกับเรื่องนี้ เมื่อพิจารณาดูอย่างละเอียดแล้ว ก็มีหัวข้อมากมายที่ไม่น่าจะมียุ่อยู่ในอินเดีย ดังที่อาจารย์ตั้งข้อสังเกตมา แต่นอกเหนือจากนั้นยังมีข้อที่น่าสังเกตอีกมากมาย เช่น เรื่องช้าง ในอรรถกถาพระไตรปิฎก มีกล่าวถึงหลายแห่ง ช้างเป็นพาหนะอย่างเอกของพระราชาในสมัยพุทธกาล ใครมีช้างมาก ก็นับว่ามีบุญมากด้วย ดังพระเจ้าอุเทนแห่งกรุงโกสัมพีที่มีช้างมากมาย นอกจากนั้น หากพราณคนไหนพบช้างที่มีลักษณะงดงาม ก็จะมาบอกแก่พระราชาของตน เพื่อไปคล้องมาไว้เสริบารมี ก็ไม่ทราบเหมือนกันว่าที่อินเดียพระราชนิยมทรงช้างหรือเปล่า แต่ที่แน่ ๆ ก็คือ แถบไทย ลาว พม่า พระราชนิยมทรงช้าง และใช้ช้างเป็นพาหนะออกศึก หากเป็นทางจีนจะนิยมรด และม้า นี่เป็นประเด็นหนึ่ง อีกประเด็น เช่น เกี่ยวกับพีช ที่บันทึกในคัมภีร์ มีอยู่หลายชนิดที่ไม่น่าจะมียู่ในอินเดีย เช่น

- ต้นมูลินทร์ ซึ่งแปลกันว่าต้นจิก ต้นจิกมีมากมายในเมืองไทย
- ต้นสาละ ซึ่งแปลกันว่าต้นรัง ต้นรังก็มีมากในเมืองไทย (แต่ปัจจุบันกลับคิดกันว่าเป็นสาละอินเดีย)
- ผลเล็บเหยี่ยว (หมากเล็บแมวในภาษาอีสาน) ซึ่งพระพุทธองค์อนุญาตให้นำมาทำน้ำปานะ นั้นได้ ก็ไม่น่าจะมีในอินเดีย แต่มีที่เมืองไทย และพีชอื่น ๆ อีกหลายชนิด....

สมุนไพรมะ

แม้แต่เรื่องเกี่ยวกับหมอซิวโกมารภัจที่โด่งดังมากนั้น ท่านเป็นหมอด้านสมุนไพรมะ แสดงว่าความรู้ด้านสมุนไพรมะก็ต้องเป็นที่แพร่หลาย คือน่าจะมีหมอที่เก่ง ๆ อีกมาก และน่าจะสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน แต่ในอินเดียปัจจุบันนี้ไม่ทราบว่าเป็นเช่นไร ทว่าหากเป็นเมืองไทยแล้ว ตำรายาสมุนไพรมะยังคงสืบทอดต่อมาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น กระผม ไม่สงสัยหรือว่าพระพุทธศาสนาเกิดแถบไทย ลาว พม่า หากจะสงสัย ก็เพียงว่า เมืองไหน ในสมัยนั้น อยู่ตรงจุดไหนในปัจจุบัน เท่านั้น

ดร. ชัยยงค์: เรียนคุณอาตม ขอขอบพระคุณสำหรับข้อเสนอแนะที่เสนอว่าใหม่ และเป็นประเด็นที่ผมคิดไม่ถึงคือ เรื่องช้างซึ่งเป็นประเด็นที่แข็งแรง และ เรื่องหมอซิวซึ่งเป็นหมอสมุนไพรมะ ส่วนเรื่องพีชได้มีข้อสังเกตไว้แล้ว เพียงแต่ไม่ได้กล่าวถึงต้นเล็บแมว วันก่อนมีพระภิกษุซึ่งกำลังเรียนปริญญาโท ที่ทับแก้ว ท่านบอกว่า ได้มีการ

กล่าวถึง "ข้าวเหนียว" ไว้ในอรรถกถาพระวินัยโคขิลในบาลีเรียกว่า "ขวงกะ ขวงกะ" ข้อสังเกตอย่างนี้ เป็นประโยชน์มาก ผมจึงขออนุญาตนำเสนอในเว็บไซต์เพื่อเผยแพร่ต่อไปนะครับ ขอขอบคุณมากครับ

คุณอาตม: เรียนอาจารย์ชัยขงค์

อาจารย์สามารถนำไปใช้ได้ตามเห็นสมควรครับ ผมยินดีครับ

ผมขอแนะนำตัวเองคร่าว ๆ นะครับ ผมเคยบวชเป็นสามเณรอยู่ 7 ปีเรียนบาลีได้เปรียญธรรม 7 ประโยค แล้วก็สึกไปเรียนต่อที่คณะอักษรศาสตร์ ปัจจุบัน ทำงานแล้วครับ ภาษบาลีผมทิ้งมานาน เกือบ 10 ปีแล้วแต่ความรู้ที่เคยเรียนมายังหลง ๆ อยู่ครับ คือคำศัพท์ลืมไปเยอะแล้วครับ แต่ไวยากรณ์ยังไม่ลืม

เนื่องจากผมเคยเรียน เคยแปลภาษาบาลีมาไม่น้อย จึงรู้ว่าศัพท์ไหนที่บูรพาจารย์เคยแปลมาอย่างไร นักเรียนใหม่ก็จะแปลตามนั้นเข้าใจบ้างไม่เข้าใจบ้าง ที่ว่าไม่เข้าใจ เช่นที่เป็นพีชและแปลทับศัพท์มา อย่างสุกรมัททวะ เป็นต้น และอื่น ๆ อีกมากมาย เพราะมัวอาศัยพื้นฐานข้อมูลที่ว่าพระพุทธเจ้า อุบัติที่แถบอินเดีย การแปลจึงไม่ชัดเจน และคลุมเครือ

คำแปลของ คำว่า "สังข์"

อีกศัพท์หนึ่งที่ผมสงสัย และอาจเกี่ยวพันถึงอุบัติภูมิเช่นกันคือ ศัพท์ภาษาบาลีว่า สنج ซึ่งแปลทับศัพท์ว่าสังข์ ผมทราบเพียงว่าเป็นเครื่องดนตรีสำหรับเป่า มักเล่นคู่กับบัณเฑาะว์หรือกลอง

อาจารย์พอมีข้อมูลเกี่ยวกับเครื่องดนตรีโบราณไหมครับ อยากรู้เหมือนกันว่า "สังข์" คืออะไร ตามความเห็นของผม สังข์ น่าจะเป็น "แคน" เครื่องดนตรีแห่งชนชาวลาวและอีสาน ไม่น่าจะใช้หอยสังข์

เหตุผล ก็คือ ในเรื่องนางวิสาขา มีตอนหนึ่งเกี่ยวกับเบญจกัลยาณี หรือความงามห้าประการของหญิง หนึ่งในนั้นคือพินงามโดยมือธิดาว่า "...พินที่เรียงเป็นระเบียบดี ดุจสังข์ คือพินที่งาม" หากสังข์ คือ แคน ผมขออธิบายใหม่ว่า "พินที่เรียงเป็นระเบียบดีเหมือนระเบียบแห่งลำแคนหรือลูกแคนที่เรียงกันสวยงามเป็นระเบียบ" (อาจารย์ดูแคนเอาเองนะครับ)

ส่วนคำว่า "สังข์" จะกลายรูปมาเป็นแคนได้อย่างไร ต้องวิเคราะห์กันในด้านภาษาศาสตร์อีกที หรืออาจจะไม่จำเป็นต้องวิเคราะห์ เพราะเป็นคนละภาษา ศัพท์ย่อมไม่เหมือนกันอยู่แล้ว หากสังข์ คือ แคน จริง ๆ แคนมีอยู่แถวไหนละ ก็ต้องแถวลาว-อีสานใช่ไหมครับ

คำว่า "หิมพานต์"

คุณอาตม: เรียนอาจารย์ชัยขงค์

ตามความรู้ของผมครับ ป่าหิมพานต์ แปลจากภาษาบาลีที่ว่า หิมวณฺฑ "หิม" หมายถึง หินหรือเขิน เช่น คำว่า เขินตฤณ = ฤดูหนาว (แต่ปัจจุบัน คำว่า หิมะ กลายเป็นอีกความหมายหนึ่งว่า snow ไปแล้ว) วนฺฑ แปลว่า มี เมื่อสมาสกันจึงได้คำว่าหิมวณฺฑ แปลทับศัพท์ว่า หิมพานต์ ครับ รวมความจึงหมายถึงสถานที่ที่หนาวหรือที่ที่มีความเขิน ก็อย่างที่อาจารย์อธิบายไว้แล้วนั่นแหละครับ ไม่ใช่สถานที่ที่มีหิมะ (snow) เพราะหากเป็นเช่นนั้น พวกดาบสังข์ทั้งหลายคงไม่สามารถอยู่อาศัยได้แน่นอน เพราะเขินเกินไป แต่ว่าป่าหิมพานต์กลับเป็นป่ายอดนิคมที่บรรดาดาบสังข์ทั้งหลายมักจะไปบำเพ็ญเพียรกันที่นี้ ดังนั้น ป่านี้ น่าจะเป็นป่าที่ใหญ่มาก ห่างไกลจากคน รวมถึงนายพรานมารบกวน และเป็นป่าที่ร่มรื่นน่าอยู่

หากพิจารณาดูในไทยแล้ว ป่าที่เข้าข่ายนี้ ก็มีอยู่ไม่มากนัก หนึ่งในนั้นที่ผมคิดถึงก็คือ ป่าดงพญาเย็น ซึ่งแม้ปัจจุบันนี้ก็ยังกว้างขวางลึกซึ้งซับซ้อนอยู่ โดยเฉพาะในอดีตผู้ที่กล้าเข้าไปถึงข้างในลึก ๆ ก็คือผู้ที่ไม่กลัวตาย นั่นคือพวกคาบศทั้งหลายนั่นเอง อีกอย่างหนึ่ง บังเอิญชื่อดงพญาเย็น ไปพ้องกับความหมายของหิมพานต์พอดี นะครับ

ดร. ชัยยงค์: เรียนคุณอาตม ขอบคุณอีกครั้งสำหรับความรู้เรื่อง ป่าหิมพานต์ ผมไปเข้าใจว่า ป่าน้ำค้าง ซึ่งก็สงสัยอยู่เหมือนกันว่า ทำไมมี "ต์" เพิ่งได้ทราบคราวนี้เอง ขอขอบคุณมากๆ ครับ

ผมเชื่อเหมือนกับคุณอาตมที่ว่า น่าจะเป็นดงพญาเย็น ตอนหลังก็มาพิจารณาว่า หากเมืองพิชัยเขตอุดรของพระเวสสันดร อยู่ที่อุดร ซึ่งก็คือกรุงบิลพัสดุ์ที่มีกษัตริย์ปกครอง 84,000 องค์ แล้วเปลี่ยนชื่อเป็น "พิชัยเขตอุดร" และมีกษัตริย์ปกครอง 163,000 องค์จึงเปลี่ยนกลับมาเป็นกรุงบิลพัสดุ์แล้ว ก็เป็นไปได้ว่า อาจจะหมายถึง ป่าดงแม่เปรต คือ บริเวณภูพานในปัจจุบัน และชื่อที่เหลือเพียง "พาน" ตัว ต์ หายไป นี่ก็เป็นข้อสันนิษฐานนะครับ ป่าหิมพานต์ นี้ น่าจะขยายมาถึงป่าดงพญาเย็น และคลุมไปถึงภูเขากวาย ของลาวด้วย เพราะพระเก็จอาจารย์มักจะต้องไปบำเพ็ญตะบะที่ "ภู เขาคว(า)ย" แห่งนี้ทุกองค์

เมื่อคุณอาตมแปลความหมาย ของหิมพานต์ แล้วไปตรงกับดงพญาเย็น ก็เห็นว่า ความเห็นของคุณอาตม น่าจะเป็นไปได้มาก เพราะแม่น้ำคงคา ไหลมาจาก ป่าหิมพานต์ ตามข้อสันนิษฐานของผม แม่น้ำคงคา คือ ส่วนเชื่อมต่อของลำตะคลอง ก็เห็นชัดเจนมาก เพราะต้นของแม่น้ำอยู่ที่เขาใหญ่

ที่นี้มาดูชื่อ เขาใหญ่ ซึ่งหลวงพ่อพระธรรมเจดีย์ปานวัตรมรรณบอกว่า มี ๓๓ ยอด คุณอาตมนี้ก็ออกใหม่ครับว่า จะมีคำว่า มหาคีรี มหาบรรพต อยู่ในพระไตรปิฎกหรือไม่ นี่ก็เพิ่งแว้บขึ้นมาครับ ขอขอบคุณมากครับ

เรียนอาจารย์ชัยยงค์

ผมขอเรียนเสนอเกี่ยวกับระยะทางครับ จากอรรถกถาธรรมบทเรื่องขมกปาฏิหาริย์ ที่แต่งโดยพระพุทธโฆษาจารย์ มีบางตอนที่ว่าเมื่อพระพุทธเจ้าแสดงปาฏิหาริย์ที่เมืองสาวัตถีแล้วเสด็จขึ้นไปจำพรรษาที่ภพดาวดึงส์โปรดมารดา 3 เดือนก่อนครบสามเดือนอยู่ 7 วัน พระโมคคัลลานะ ขึ้นไปทูลถามว่าจะเสด็จคืนสู่โลกมนุษย์เมื่อไหร่ ตรีศตอบว่า อีก 7 วัน จะคืนสู่โลกมนุษย์ โดยลงที่ประตูเมืองสังกัสสะ สังกัสสะอยู่ห่างจากกรุงสาวัตถี 30 โยชน์ ประชาชนทั้งหลายที่ชุมนุมกันอยู่ที่กรุงสาวัตถีก็ดี อยู่ที่อื่นก็ดี หากใครอยากเฝ้าพระองค์ ขอให้เดินทางไปที่เมืองสังกัสสะเถิด แสดงว่า ระยะทาง 30 โยชน์ สามารถจะเดินทางโดยเท้าได้ ภายใน 7 วัน (โดยไม่เร่งรีบอะไรมาก เพราะเป็นการเดินทางของคนหมู่มาก) คงไม่ไกลมาก

อาจารย์ครับ ปัจจุบันผมทำงานเป็นล่ามภาษาญี่ปุ่น-ไทยครับ พักอยู่แถวดอนเมืองครับ หากมีโอกาสหวังว่าคงได้พบกันครับ ขอขอบคุณครับ

อาตม ศิโรศิริ

เรียนคุณอาตม

ขอบคุณอีกครั้งสำหรับความรู้เรื่อง ป่าหิมพานต์ ผมไปเข้าใจว่า ป่าน้ำค้าง ซึ่งก็สงสัยอยู่เหมือนกันว่า ทำไมมี "ต์" เพิ่งได้ทราบคราวนี้เอง ขอขอบคุณมากๆ ครับ

ผมเชื่อเหมือนกับคุณอาตมที่ว่า น่าจะเป็นดงพญาเย็น ตอนหลังก็มาพิจารณาว่า หากเมืองพิชัยเขตอุดรของพระเวสสันดร อยู่ที่อุดร ซึ่งก็คือกรุงบิลพัสดุ์ที่มีกษัตริย์ปกครอง 84,000 องค์ แล้วเปลี่ยนชื่อเป็น "พิชัยเขตอุดร" และมีกษัตริย์ปกครอง 163,000 องค์จึงเปลี่ยนกลับมาเป็นกรุงบิลพัสดุ์แล้ว ก็เป็นไปได้ว่า อาจจะหมายถึง ป่าดงแม่

เปรด คือ บริเวณภูพานในปัจจุบัน และชื่อก็เลยเหลือเพียง "พาน" ตัว ด้ หายไป นี่ก็เป็นข้อสันนิษฐานนะครับ ป่าหิมพานต์ น่าจะขยายมาถึงป่าดงพญาเย็น และคลุมไปถึงภูเขาควาย ของลาวด้วย เพราะพระเกจิอาจารย์มักจะต้องไปบำเพ็ญตบะที่ "ภู เขาคว(า)ย" แห่งนี้ทุกองค์

เมื่อคุณอาตมแปลความหมาย ของหิมพานต์ แล้วไปตรงกับดงพญาเย็น ก็เห็นว่า ความเห็นของคุณอาตม น่าจะเป็นไปได้มาก เพราะแม่น้ำคงคา ไหลมาจาก ป่าหิมพานต์ ตามข้อสันนิษฐานของผม แม่น้ำคงคา คือ ส่วนเชื่อมต่อของลำตะคลอง (โปรดดูแผนที่ที่แนบ) ก็เห็นชัดเจนมาก เพราะต้นของแม่น้ำอยู่ที่เขาใหญ่

ที่นี้มาดูชื่อ เขาใหญ่ ซึ่งหลวงพ่อพระธรรมเจดีย์ปานวัคฆมพรรณ์บอกว่า มี ๓๓ ยอด คุณอาตมนี่ก็ออกใหม่ครับว่า จะมีคำว่า มหาคีรี มหาบรรพต อยู่ในพระไตรปิฎกหรือไม่ นี่ก็เพิ่งแว่ปขึ้นมาครับ ขอบคุณมากครับ อีกเรื่องคือระยะทางจากสาวัดถึ ถึงเมืองสังกัสสะ 30 โยชน์ คือ 480 กิโลเมตร ก็น่าจะเป็นระยะทางที่เป็นไปได้ระหว่างขอนแก่น (ตำบลสาวัดถึ)กับอุทัยธานี (สังกัสสนคร) นะครับ

อีกเรื่องคือระยะทางจากสาวัดถึ ถึงเมืองสังกัสสะ 30 โยชน์ คือ 480 กิโลเมตร ก็น่าจะเป็นระยะทางที่เป็นไปได้ระหว่างขอนแก่น (ตำบลสาวะถึ) กับ อุทัยธานี (สังกัสสนคร) นะครับ

ขอบคุณมากครับ

ชัยขงค์